

BIZKAIA ERDIAROAN

Erdiario luzean Euskalerrria'k edesti larria ta sendoa bizi izan eban eta Euskalerrriaren barruan Bizkaia'k.

Asierako gizaldietan iparraldean frankoen aurka jokatu eban eta unerik ospetsuena Orreaga'n Karlos Aundiaren gudarostea zapuztu ebana izan zan.

Egoldean alde bitatik izan ebazan arerioak. Batetik bizigotak beti euren "domuit vascones" gogoan ebela eta Toledo'ko Batzar Nagusiak aurrez-aurre egozala. Euskaldunak ez ziran batzar orreitara joaten, Iruña'ko gotzaiña be ez euskalduen menpean egoanean.

Ez zan euskaldunen gogoko gauzea arerik Eleizeagaz ain alkartuta ikustea, baiña, ainbeste burrukaldiren ondoren, bizigotak jausi ziranean, euren gudarostea, Errodrigo buru zala, makalduta joan zan Andaluzia-aldera, euskaldunak azkeneko burrukaldian makaldu ebelako.

Beste alde batetik Asturias-aldeko arerioak edo "astures" egozan. Oneikaz ain txarto be ez eben urten. Euskaldun bat baiño geiago izan ziran erregiñak euren artean, Balpuesta alkartze-lekua zala.

III Alfontso'k bere kronika'n, I Alfontso aitatzan dauanean, agertzen da lenengoz "Bizkaia" izena, lurralde au bere erreñukoa zala esateko. Asturiarrak Bizkaia'n barruraino sartu ziran, lagun lez geiago arerio lez baiño. Esaterako Fruniz'en dago Asturitza izeneko etxe bat, Fortunio'ren torre-etxearen ondoan. Antza, Bizkaia'n biztanle gitxi egoalako etorri ziran.

XI, XII eta XIII gizaldiak Euskalerrria'rentzat aurrerapen aundiakoak izan ziran, ekonomian naiz edestian naiz jakiturian, baiña XIII gizaldia da ardatza. Uri bilduak (billak) eta Orduña Uria sortu ziran eta Oleak errietan zabaldu, gero Europa osora burdiña saltzeko eta Bizkaia jauneri biurtu zan. Egia da, gauza onein asierea lenagokoa dala baiña sasoi onetan osotu zan Bizkaia Enkarterria ta Durango-aldea beraganduta.

Jaunak eskubide batzuk eukazan lurraldeen jabetasunean, erri-zaintzan, diru-batzean, gudaketan eta legegintzan, baiña ondo sartzen jako bere barrura dana dala erriarena eta erriarentzat.

Oleak asko ugaritu eta salerosketa be asko zabaldu zan, uri bilduak bide zirala eta orretarako Gaztelerako bide barriak egin ziran, Lanestosa'tik, Orduñatik eta Areta-Orozko'tik. Salerosle ospetsuak ziran burdiña saltzeko, batez be, Begoña'ko Diego, Durango'ko Pedro Martinez, Usansolo'ko Pedro Ortiz eta Orduña'ko Migel. Sebilla'tik Baltiko itxasora zabaltzen zan salerosketa ori.

Baiña uri bildu edo billa orreik kaltegarri izan jakuzan, Gaztela'ko erregea Euskalerrria agintari lez sartzeko bidea ziralako. Oneik España'ko legepean egozan eta ez Gernika'ko Batzarren eskuetan. Geroago sartu ziran batzar onetara gorabeera aundiak izan ondoren.

Erdi aroko jakintzaren ezaugarri lez iru erri agertu bear doguz: Araba'ko Iruña Beleia, oraintxe diardue emen gauza arrigarriak aurkitzen, Logroño'ko Done-miliane gure lenengo berba idatziak agertu dauskuzana eta Balpuesta'ko Gotzaindegia, Bizkaia'ren zati bat, Nerbioi ibaiaren ezker-aldea, bere ardurapean eukala, emen be oraintxe diardue billaketak egiten.

OLAZAR'tar Martin'ek

ERDI AROKO JANTZIAK EUSKALERRIAN

Mutillena

Neskatillena